

ЖИТИ У ГАРМОНІЇ З ПРИРОДОЮ!

Вісник

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

№ 3 (107)

ТРАВЕНЬ-
ЧЕРВЕНЬ
2024 р.

Заснована
у 2006 році

Розповсюджується
безкоштовно

ПРОФЕСОРУ ГАМОРУ ВРУЧЕНО ПРЕСТИЖНУ ЄВРОПЕЙСКУ ПРЕМІЮ «EURO NATUR»

Наприкінці квітня та на початку травня Карпатський біосферний заповідник з робочою поїзкою відвідала делегація Міжнародного європейського фонду природної спадщини «Euro Natur» (Німеччина). У її складі – президент Фонду професор, доктор Томас Поттгаст, виконавчий директор Фонду Габріель Швадерер і член ради Фонду, співголова асоціації «Європейська Міжнародна мережа букових лісів» професор, доктор Ганнес Кнапп.

Під час поїздки відбулася робоча зустріч із керівництвом Рахівської районної військової адміністрації й Рахівської районної ради, представниками Карпатського біосферного заповідника, територіальних громад і громадських організацій. Відкрила зустріч та оголосила урочисту церемонію вручення професору, заступнику директора КБЗ Федору Гамору європейської премії «Euro Natur», якої він удостоєний у 2022 році, голова Рахівської районної ради Діана Бабинець. З цього приводу з промовама виступили та вручили номінанту цю високу відзнаку Томас Поттгаст і Ганнес Кнапп.

Також у межах події обговорено можливості налагодження міжнародної співпраці у сфері формування екологічної культури і свідомості населення, досягнення гармонії людини і природи та сприяння розв'язанню екологічних проблем у Карпатському регіоні. Зокрема, йдеться про частину збереження та популяризації об'єкта Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО «Букові праліси і давні ліси Карпат та інших регіонів Європи» і сталого розвитку гірських населених пунктів в зоні їх розташування. Швадерер, Ганнес Кнапп та інші учасники зібрання. На зустрічі цікаві й важливі думки та пропозиції внесли начальник Рахівського районної військової адміністрації Владислав Кич, Діана Бабинець, голова Ясінянської територіальної громади Андрій Делятинчук.

● ВІДЗНАКИ

Згодом Томас Поттгаст та Габріель Гості відвідали Угольські букові праліси, «Долину нарцисів», інфраструктурні об'єкти Карпатського біосферного заповідника (Музей екології гір та історії природо-користування в Карпатах, еколого-освітній центр «Центр Європи», інформаційно-туристичні центри «Букові праліси – об'єкт Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО» і Музей нарцису). До того – об'єкт Всесвітньої культурної спадщини ЮНЕСКО «Струківську дерев'яну церкву», що у селищі Ясіня і на завершення Музей гуцульської культури та унікальних виробів гуцульської крафтової продукції у Квасах. Проведено також зустрічі із головою Тячівської районної ради Юрієм Берінде, головами Ясінянської та Угольської територіальних громад Андрієм Делятинчуком й Іваном Немешем. Із громадськими активістами Орестом Ден Соль та Оксаною Станкевич-Волосянчук обговорено дискусійні питання щодо спорудження мега-курорту «Свидовець».

Федір ГАМОР,
д. б. н., професор, заступник директора Карпатського біосферного заповідника.

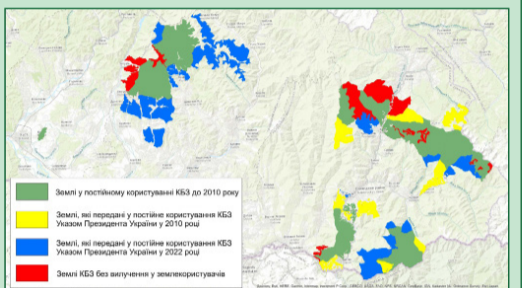
ДО МІСЦЕВИХ БЮДЖЕТІВ ТРЬОХ РАЙОНІВ ЗАКАРПАТТЯ ПЕРЕКАЗАНО 22,4 МЛН ГРН

До казни Рахівської і Хустської міських рад, Ясінянської і Великобичківської селищних рад, а також Богданської, Нересницької та Углянської сільських рад, що входять до території сталого розвитку Карпатського біосферного резервату, у 2024 році переказано 22,4 млн грн земельного податку. Це кошти, виділені заповіднику із Державного бюджету.

Отже, гроші переказані в т.ч.:

- 1 548,3 тис. грн Рахівській міській раді;
- 70,3 тис. грн Хустській міській раді;
- 3 359,9 тис. грн Ясінянській селищній раді;
- 636,5 тис. грн Великобичківській селищній раді;
- 7 481,1 тис. грн Богданській сільській раді;
- 9 086,8 тис. грн Нересницькій сільській раді;
- 1 166,1 тис. грн Углянській сільській раді.

Разом на 2024 рік заповіднику зазначені цільові кошти для сплати земельного податку затверджені кошторисом в сумі 58,4 млн грн. Ще 51,5 млн. грн які необ-

● ЗВІТИ

хідні КБЗ для повної сплати земельного податку з врахуванням суми боргів за 2022-2023 роки, через складну економічну ситуацію в державі, пов'язану з вторгненням росії на територію України – наразі не виділено.

Для розв'язання зазначеної проблеми на різних рівнях здійснюється пошук врегулювання цього питання. Зокрема шляхом виплати боргу перед місцевими бюджетами та унормування надмірного податкового навантаження на Карпатський біосферний заповідник, як неприбуткову наукову установу міжнародного значення. Адже, заповідник повністю фінансується за кошти загального і спеціального фондів Державного бюджету.

Микола РИБАК,
директор КБЗ, заслужений природоохоронець України.

ЧЕРГОВЕ ЗАСІДАННЯ НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ РАДИ

18 червня, у «гібридному режимі» під головуванням директора Миколи Рибак, відбулося чергове засідання Науково-технічної ради Карпатського біосферного заповідника. В його роботі взяли участь дев'ятнадцять членів НТР та сім запрошених спеціалістів.

На розгляд членів Ради були представлені такі важливі питання, як: підсумки проведення природоохоронних заходів у Карпатському біосферному заповіднику у 2023 році та план природоохоронних заходів на 2024 рік. Також, підсумували впровадження моніторингової системи SMART на території КБЗ за 2023 рік.

Обговорено погодження проведення рубок переформування на території Карпатського біосферного заповідника. Йдеться, зокрема про рубки у рамках науково-практичної теми «Відтворення змішаних різновікових деревостанів Карпатського біосферного заповідника, шляхом переформування монокультур ялини, як засіб адаптації лісових екосистем до кліматичних змін»

та включення їх до ліміту на використання природних ресурсів у 2024 році.

До того, розглянуто погодження проведення інших рубок на території Кевелівського ПНДВ КБЗ та включення їх до ліміту на використання природних ресурсів у 2024 році. Про погодження заходів із покращення санітарного стану лісів шляхом проведення вибірково-санітарних рубок на території Квасівського лісництва Філії «Рахівське лісове дослідне господарство» ДП «Ліси України» та включення їх до ліміту на використання природних ресурсів у 2024 році. Також, про погодження заходів з поліпшення санітарного стану лісів шляхом проведення вибірково-санітарних рубок на території Свидовецького лісництва Філії «Ясінянське лісомисливське господарство» ДП «Ліси України» та включення їх до ліміту на використання природних ресурсів у 2024 році. Останніми питаннями обговорення стали рішення, які розглядалися на бюро Ради та питання віднесення до «Різного» – це про підтримку клопотання щодо зміни меж (розширення) території КБЗ.

Слід зауважити, що матеріали, стосовно впровадження моніторингової системи SMART на території Карпатського біосферного заповідника, про рубки переформування та клопотання щодо зміни меж (розширення) території Карпатського біосферного заповідника зацікавили учасників засідання, що призвело до активного обговорення. Відзначимо, що у обговоренні про рубки переформування взяв участь Петро Тестов, керівник експертного відділу громадської організації «Українська природоохоронна група». Він підтримав заходи щодо проведення їх на території заповідника і зауважив, що рубки переформування, які заплановані у штучних ялинових насадженнях, допоможуть не тільки зупинити процес масового всихання, а й стануть основою для створення різновікових складних деревостанів на основі природного поновлення.

Також, директор Микола Рибак наголосив, що клопотання до Міністерства захисту довкілля та природних ресурсів про зміни меж території КБЗ, яке підтримали позитивно всі члени Ради, є важливим. Оскільки включення до складу заповідника цінних територій, безумовно стане одним із факторів, що призведе до збереження осередків пралісів, старовікових лісів та рослинності альпійських і субальпійських лук.

До речі, майже всі запропоновані рішення рекомендовані до схвалення з урахуванням зауважень і пропозицій.

Алла КОЗУРАК,
с.н.с. ботанічної лабораторії КБЗ, секретар НТР.

О РОБОЧІ ЗУСТРІЧІ

НАРАДА У КЕВЕЛІВСЬКОМУ ПНДВ

Директор Карпатського біосферного заповідника Микола Рибак провів нараду з працівниками Кевелівського ПНДВ. Присутніми стали: голова профспілки заповідника Алла Козурак, начальниця відділу рекреації Іванна Колачук і начальник Кевелівського ПНДВ Василь Вербіцький.

Насамперед керівник КБЗ проаналізував виконання плану природоохоронних заходів заповідником за п'ять місяців поточного року. Також стан збереження природних комплексів та управ-

ління приєднаної території, яка передається у постійне користування заповіднику відповідно до президентського указу «Про зміну меж території Карпатського біосферного заповідника» (від 2 січня 2022 р. №5/2022).

Під час наради також обговорено питання забезпечення дотримання заповідного режиму на ввіреній території, порядку оплати праці працівників служби державної охорони та проведення

НАРАДА У КЕВЕЛІВСЬКОМУ ПНДВ

на 1-ій стор.

заходів з надання платних послуг. Особливу увагу звернув на здійснення заходів в умовах пожежно-небезпечного періоду і проведення благоустрою території. Водночас директор заповідника ознайомив присутніх із вимогами нового мобілізаційного закону і порядок бронювання працівників заповідника.

Голова профспілкової організації Алла Козурак проінформувала присутніх про порядок внесення пропозицій до проекту нового колективного договору на 2024-2026 рр. Документ невдовзі планується обговорити та затвердити на зборах трудового колективу. Також вручила грошову премію інспектору природно-заповідного фонду Ярославу Васильовичу Юркуцу з нагоди 70-річчя з Дня народження.

Начальниця відділу рекреації ознайомила присутніх з планами зі встановлення інформаційних знаків на території заповідника. Зокрема, запропонувала спільно обрати місце встановлення стели з написом «Карпатський біосферний заповідник» при в'їзді на територію відділення. Опісля наради начальник відділення Василь

РОБОЧІ ЗУСТРІЧІ

Вербіцький представив результати проведених робіт з підготовки до пожежно-небезпечного періоду, проведення ремонтних робіт і благоустрою території та поділився планами роботи на поточний рік.

ДОВІДКОВО: Кевелівське ПНДВ є одним з найкращих відділень заповідника, зокрема торік воно посіло перше місце за багатьма критеріями у номінації «Краще природоохоронне відділення Карпатського біосферного заповідника». Працівники відділення і тепер ставляться до роботи з охорони території та виконання планових завдань зі збереження цінних природних комплексів, забезпечення охорони та належного використання державного майна.

Микола РИБАК,
директор КБЗ, заслужений
природоохоронець України.

ОЗНАЙОМЧА ЛЕКЦІЯ ДЛЯ ПОЛТАВСЬКИХ СТУДЕНТІВ

27 травня студенти Полтавського педагогічного університету імені В. Короленка, які студіюють спеціальності «Географія» і «Туризм», розпочали навчально-виробничу практику в Карпатському біосферному заповіднику. У рамках освітнього процесу, поділився досвідом із майбутніми фахівцями, а також прочитав лекцію заступник директора КБЗ, д.б.н, професор Федір Гамор.

Насамперед, вони ознайомилися з експозиціями унікального і добре відомого не тільки в Україні, але й далеко за її межами, Музеєм екології гір та історії природоохористування в Карпатах. Після екскурсії здобувачі знань вислухали лекцію: «Про сучасний стан природно-заповідної справи в Україні та про досвід роботи Карпатського біосферного заповідника зі збереження унікальних гірських екосистем і запровадження стратегії

сталого розвитку в зоні його розташування». Щоб закріпити вивчене, а також для більшої інформації про нашу природоохоронну установу, автор цих рядків подбав і про корисні подарунки. Студентам та їх викладачам презентовано окремі друківані видання заповідника, зокрема монографію «Екодіаманти Європи. Історія номінування букових пралісів до списку об'єктів Всесвітньої спадщини». Електронну версію якої, як зізнався один із викладачів, –

ПРОСВІТНИЦТВО

уже успішно використовують викладачі університету при вивченні об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

До університетської бібліотеки Полтавського вишу передано також друківані примірники Всеукраїнського екологічного науково-популярного журналу «Зелені Карпати», періодичного наукового видання «Природа Карпат. Науковий щорічник Карпатського біосферного заповідника та Інституту екології Карпат НАН України». Також, ще регіональну екологічну газету «Вісник Карпатського біосферного заповідника». До речі, всі видання природоохоронної установи нещодавно пройшли державну перереєстрацію в Національній раді України з питань телебачення і радіомовлення.

Загалом, студенти ознайомилися також із еколого-освітнім осередком у географічному Центрі Європи, вивчали унікальні природні і культурні цінності Карпатського регіону.

Федір ГАМОР.

НОВОПРИЄДНАНІ ТЕРИТОРІЇ

Працівники наукових лабораторій Карпатського біосферного заповідника продовжують обстеження новоприєднаних територій. У травні, який характеризується багатством рослинного покриву у низинах та початком цвітіння багатьох рідкісних видів у високогір'ї, науковці ботанічної лабораторії та лабораторії лісознавства і екомоніторингу провели обстеження території Кевелівського ПНД відділення. Зокрема новоприєднаних ділянок Квасівського лісництва філії «Рахівське лісове дослідне господарство» ДП «Ліси України» у кварталі 1-4 та території Рахів-Берлібаського ПНДВ, квартал 5, новоприєднаних ділянок Рахівського лісництва філії «Рахівське ЛДГ ДП «Ліси України», що відповідно до Указу Президента України «Про зміну меж території КБЗ» від 2 січня 2022 року №5/2022, передано до складу заповідника.

Новоприєднані ділянки Кевелівського відділення знаходяться на схилах Свидовецького гірського масиву, який зачаровує в будь-яку пору року і є унікальним флористичним куточком Українських Карпат, що зумовлено особливостями геологічної будови. Саме тут зосереджена значна кількість рідкісних видів рослин, які трапляються тільки в цьому регіоні. Поширені переважно високогірні луки-полонини з численними скельними комплексами, де наявні місця зростання кальцефільних видів рослин. В улоговинах трапляються заболочені

ДОСЛІДЖЕННЯ БІОРІЗНОМАНІТТЯ

луки, осоково-сфагнові болота та високогірні озера льодовикового походження. На нижчих гіпсометричних рівнях помітні субальпійські чагарники й криволісся, приполонинні хвойні та мішані ліси, прибережно-водні й водні рослинні угруповання тощо.

Під час обстеження науковці зафіксували значне різноманіття фонових видів рослин, зокрема відзначили нові місця зростання саротамнуса віничкового, атрагени альпійської, спіреї в'язолистої та інші. На полонинах Браївка і Стрімческа обліковано місцезростання низки рідкісних видів рослин, серед яких скополія карніолійська, лунарія оживаюча, шафран Гейфеля, пальчатокорінник бузиновий, чина гладенька, тирлич роздільний та безстебловий. Співробітниками лабораторії екологічного моніторингу зроблено відбір проб води на хімічний аналіз з різних водотоків, які траплялися на маршруті. Науковцями ботанічної лабораторії та лабораторії лісознавства проведено детальний геоботанічний опис угруповання лісовобукових лісів з домінуванням у травостой скополії карніолійської, яке включено до Зеленої книги України та популярній рідкісного нарциса вузьколистого на висоті 1410 метрів н.р.м.

На новоприєднаних ділянках Рахів-Берлібаського ПНДВ проведено обстеження дерев ясену білоцвітлого, які висаджені вздовж частини дороги, сполученням Рахів-Косівська Поляна, що веде до г. Лиса гора, зокрема туристичної

локації «Роза Вітрів».

Ясен білоцвітлий – рідкісний реліктовий вид, який внесений до Червоної книги України із статусом «рідкісний». Зростає у Пд. Європі, Малій Азії, півдні Ср. Європи. В Україні відоме одне природне оселище виду в Закарпатті – на території Карпатського біосферного заповідника – Чорній горі у Берегівському районі.

Під час обстеження обліковано 21 дерево ясену білоцвітлого, які знаходяться у задовільному стані. Всі дерева ясену білоцвітлого пронумеровані, проведено біометричні виміри та зняті координати їх розміщення. Також проведено оцінку загального стану особин. Окремі дерева червонокнижного виду, що пригнічені підрослом ясену звичайного, акації, горобини, потребують догляду. У майбутньому, при погодженні проведення робіт з вирубки небезпечних чи інших дерев, що зростають на узбіччі вздовж цієї дороги, необхідно враховувати червонокнижний статус ясену білоцвітлого, за яким заплановано ведення моніторингових досліджень.

Також, в результаті роботи було зафіксовано нові місцезростання деяких рідкісних видів рослин, зокрема булатки довголистої та пальчатокорінника травневого та відзначено нове місцезростання клену татарського. Всі місцезростання рідкісних видів зафіксовані за допомогою додатку SMART.

Алла КОЗУРАК,
с.н.с. ботанічної лабораторії КБЗ.

ШАНУВАННЯ ТРАДИЦІЇ

ДЕНЬ ВИШИВАНКИ У ПРИРОДООХОРОННІЙ УСТАНОВІ

Цьогоріч, як і кілька років поспіль, колектив Карпатського біосферного заповідника разом із цілою країною відзначав Всеукраїнський день вишиванки. Працівники нашої установи вдягнули національне вбрання, а екоосвітні заповідники долучили до святкування ще й школярів Рахівщини.

Починаючи з 2006 року, у третій четвер травня в Україні було запроваджено особливе свято – День вишиванки. Ініціатором виступила Леся Воронюк, студентка історичного факультету Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича. Дівчина запропонувала своїм одногрупникам обрати день та прийти на лекції в національному вбранні. Цю ідею підтримали не лише студенти, але й викладачі. З роками традиція стала популярною по всій території України.

Щорічно колектив Карпатського біосферного заповідника вшановує цю подію одягаючи традиційне вбрання, підтримує популяризацію вишиванки. У цьому році до свята долучилися школярі Богданського ЗЗСО, які відзначили День виши-

ванки в еколого-освітньому центрі «Центр Європи». Ця подія покликана зберегти українські традиції та передати їх наступному поколінню і швидше має символічний характер, тому що не прив'язана до державного або церковного свята. Нині дуже важливо підтримувати та цінувати наші традиції.

До слова, найбільша кількість людей у вишиванках, яка зібралась в одному місці, була зафіксована у День Незалежності в 2011 році у місті Рівному. На центральному майдані міста тоді зібралось 6570 людей у вишиванках. Цю цифру зафіксовано у Книзі рекордів України. Наступний схожий рекорд було встановлено в 2018 році у Волновасі Донецької області, коли біля будівлі райдержадміністрації з нагоди святкування 27-ї річниці Незалежності України на одній локації в традиційному одязі зібралось 5095 осіб. Також у свій час серед української інтелігенції популяризацією вишиванки займався Іван Франко. Саме він був першим, хто сміливо поєднав вишиву сорочку з діловим піджаком.

Свєнєнє МЕЛЕШ,
провідний інженер відділу науково-дослідної роботи та міжнародної співпраці.

ПРО ДЕЯКІ РЕЗУЛЬТАТИ МЕТЕОРОЛОГІЧНИХ СПОСТЕРЕЖЕНЬ В КБЗ

У заповіднику, як природоохоронній науково-дослідній установі ведуться метеорологічні спостереження за програмою Літопису природи. Враховуючи кластерну структуру КБЗ спостереження за погодою ведуться на п'ятьох метеопостах на різних висотах (від 180 до 750 м н.р.м.). Ведення спостережень започатковано з 1978 року. Нижче наведені деякі результати аналізу зібраних даних на прикладі природного року.

За програмою Літопису природи спостереження за динамікою природних процесів проводяться в межах природних років, що складаються з сезонів та підсезонів. Критеріями початку і кінця цих періодів прийнято вважати термічні показники.

Початком природного року є зима, що починається з переходу середньодобових температур нижче 0°C. Зазвичай зима приходить до нас з 24 листопада по 5 грудня, але дедалі частіше таке зниження температури відзначається на кілька тижнів пізніше. І, навіпаки, закінчуються зими швидше ніж зазвичай. Це зумовлено тим, що протягом зимових сезонів дедалі коротший період середньодобових температур нижче -5°C. Якщо 40 років назад цей період становив 2-3 місяці, то тепер його тривалість коливається від кількох днів до кількох декад. Такі зміни напряму впливають на період залягання стійкого снігового покриву. Загалом, тривалість зими скоротилася з 90-140 до 55-80 днів.

Наступним сезоном є весна, що починається з переходу середньодобових вище 0°C. Дата початку весняного сезону змісти-

ЕКОМОНІТОРИНГ

лася з першої-другої декади березня на першу-другу декаду лютого. Натомість перехід середньодобових температур вище 5 і 10°C майже не змістився в часі за ці роки спостережень. Весняні заморозки все ще можливі до другої декади травня.

Літо починається з переходу середньодобових температур вище 15°C. Зазвичай це остання декада травня. Протягом літніх сезонів останніх років дедалі довші періоди з середньодобовою температурою вище 20°C. Наприклад, 40 років тому цей період становив 5-10 днів, а тепер до двох місяців. Упродовж останніх 20 років на Чорногірському метеопості (750 м н.р.м.) не відзначаються літні заморозки, що контрастує з попередніми періодами.

Завершальним сезоном природного року є осінь, що починається з переходу середньодобових температур нижче 15°C зазвичай в першій декаді вересня. Хоча дата початку сезону особливо не змінилася, дата переходу середньодобових температур нижче 10 і 5°C змістилася на кілька тижнів пізніше і таким чином призвела до подовження тривалості сезону. Осінні заморозки можливі з другої декади вересня.

Отже, внаслідок зміни тривалості сезонів спостерігається стійке підвищення середньорічної температури повітря та суми ефективних температур. Це, в свою чергу, сприяє розширенню ареалу теплолюбних видів, які раніше не фіксувалися в нашій місцевості.

Наталія АНДРІЙЧУК,
провідний інженер лабораторії екомоніторингу.

ЯК МИ ВІДЗНАЧИЛИ ВСЕСВІТНІЙ ДЕНЬ ОХОРОНИ ДОВКІЛЛЯ

Щороку, 5 червня, відзначається Всесвітній день охорони довкілля. Цього дня увага громадськості привертається до екологічних проблем навколишнього середовища, адже його захист є одним із важливих факторів, що впливають на добробут народу та економічний розвиток. Екологічну дату було засновано у 1972 році Генасамблеєю ООН і вона була приурочена до початку роботи Стокгольмської конференції з проблем навколишнього середовища.

Традиційно цього дня в еколого-освітніх осередках заповідника відбуваються дні відкритих дверей. Усі бажаючі можуть відвідати Музей екології гір та еколого-освітні й інформаційно-туристичні центри безкоштовно.

Експерсії музеєм проводять школярі, які заздалегідь готуються розповідати про обрану ними експозицію. Відвідувачами є учасники літніх таборів при закладах загальної середньої освіти,

з якими заповідник уклав угоди про співпрацю, а також всі охочі. Цьогоріч екскурсоводами в музеї були учасники пришкольного табору «Пролісок» (Рахівський ЗЗСО I-III ст. №2), а відвідувачами – учні трьох шкіл міста Рахова та ще відпочивальники дитячого оздоровчого табору «Наталі» (с. Білин) – загалом, близько 300 дітей.

Окрім відкритих дверей музею, у природоохоронній установі відбулися тематичні дні: День лісу (4 червня), День земноводних (6 червня), День ентомолога

(7 червня) та День води (11 червня). Під час тематичних заходів науковці лабораторій розповідали дітям про свій напрямок роботи в заповіднику та організували практичні заняття. Натомість, фахівці відділу екоосвіти подбали про екологічні ігри (зокрема, з використанням канату для перетягування, кольорового ігрового парашуту, масок для сну тощо). Впродовж чотирьох тематичних днів заповідник відвідали ще близько 300 дітей із Рахівських ЗЗСО I-III ст. №1, №2 та №4, а також із сіл Костишівка та Ділове.

Для ефективнішої еколого-освітньої роботи зі шкільною молоддю Франкфуртське зоологічне товариство придбало для нас контейнери для комах із збільшувальним склом, іграшки «Життєві цикли комах», яскраве науково-популярне видання «Метелики». Важливо, що усі ці новинки були використані на День ентомолога. Вони надзвичайно зацікавили дітей та допомогли їм краще сприйняти інформацію та засвоїти нові знання.

Родзинкою цьогорічних відвідин центральної садиби є встановлення нового елемента екологічної стежки «Поважај природу» – макету розмаху крил живих птахів Українських Карпат (беркута, шуліки чорного, канюка, яструба великого та сокола-сапсана). Школярі мали змогу порівняти розмах крил цих птахів зі своїми розмахами рук, що дуже сподобалося не тільки їм, але й дорослим.

Цікаво знати, що цьогоріч у червні заповідник відвідали понад 700 школярів.

ВІДБУВСЯ МАЙСТЕР-КЛАС ІЗ ФАРБУВАННЯ ЕКОТОРБИНОК

6 червня на центральній садибі заповідника в одній із альтанок відбувся майстер-клас із розфарбовування полотняних екоторбинок. Воркшоп для відвідувачів КБЗ підготували та провели екопросвітницькі установи та еколого-освітнього центру «Центр Європи».

На це заняття запросили учнів 5-7 класів Костишівського ЗЗСО I-III ступенів, які були активними учасниками низки наших еколого-освітніх заходів впродовж всього навчального року. До того, ще й учасниками пришкольного денного табору «Барвінок». Насамперед, перевезення дітей від навчального закладу до центральної садиби заповідника стало можливим за підтримки Франкфуртського зоологічного товариства.

Для проведення цього яскравого заняття нам знадобились: по-

лотняні торбинки білого кольору (які для нас закупило ФЗТ), трафарети із зображенням дерева, різнокольорові фарби для тканин, пензлики, двосторонній скот та відмінний настрій. Зображення дерева ми обрали не випадково, адже кожне дерево в лісі є дуже важливим, як для природи, так і для людей.

Заняття відбулося на свіжому

повітрі біля потічка у дружній і теплій атмосфері. Хлопці та дівчата із задоволенням демонстрували готові роботи. Такі сумки стануть їм у нагоді під час активних літніх канікул та будуть нагадувати про гарно проведений час у заповіднику.

Матеріали підготувала:

Зоряна ЛІПЧАК,
провідний фахівець з екологічної освіти відділу ЕОР та ЗГ.

НАВЕЛИ ЛАД НА МАРШРУТІ «ДО СОКОЛИНОГО БЕРДА»

Працівники Кузійського природоохоронного науково-дослідного відділення Карпатського біосферного заповідника впорядкували туристичний маршрут «До Соколиного Берда». Шлях пролягає мальовничою долиною вздовж потоку через яворово-ясеневі ліси та букові праліси до високої скелі, яка носить назву Соколине Бердо.

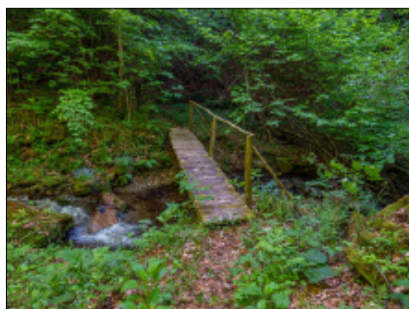
На маршруті працівники облаштували місця відпочинку, прибрали гілки, опале листя та каміння, яке було на стежці. Також облагородили місце з мінеральним джерелом

і окремо із питною водою. До того, приділили увагу і місткам, які ретельно обстежили та оцінили їх стан.

Мандрівники обравши цей напрямок для походу, зможуть побачити потік Кузій, невеличкий водоспад, дві штольні та скелю Соколине Бердо. Окреме задоволення можна отримати від запаморочливого серпантину та на кінцевій точці маршруту – неймовірний краєвид пралісів із вершини скелі.

Цікаво, що штольні, які можна спостерігати на маршруті – це об'єкти, які проклали геологи в доло-

мітових скелях у минулому столітті. Тут вони шукали золото та інші дорогоцінні метали. Зараз ці геологічні пам'ятки досліджують наші науковці, так як штольні слугують прихистком для рідкісних видів кажанів.

ПАМ'ЯТІ ВИДАТНОГО ВЧЕНОГО, ВЕЛИКОГО ЗАКАРПАТЦЯ, ПРОФЕСОРА ІВАНА ВОЛОЩУКА

нські природоохоронці Степан Стойко та Федір Гамор.

У 1990-1995 роках Іван Волощук працював директором Татранського національного парку, а з 1995-го до 1999-го років – генеральним директором Управління народних парків Словацької Республіки. Далі він був деканом лісогосподарського факультету Зволеньського технічного університету, координатором біосферних резерватів у Татрах. В останні роки – професор факультету природничих наук Університету Матея Бели в Банській Бистриці. Далі перебував на заслуженому відпочинку.

Особливою заслугою професора Івана Волощука стала участь у підготовці українсько-словацької номінації «Букові праліси Карпат», яка в 2007 році занесена до переліку об'єктів Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО.

Як визнаний еколог професор Іван Волощук входив до складу різних міжнародних природоохоронних структур. Був членом ради IUSN від Середньої і Східної Європи (2000-2004 рр.), заступником голови Словацького національного комітету МАБ ЮНЕСКО та членом Комісії природних і національних парків, Комісії з менеджменту Міжнародного Союзу охорони природи (IUSN). Також Європейської федерації природних і національних парків, президентом Асоціації Карпатських національних природних парків і резерватів (ACANAP).

Протягом багатьох років діяльності брав участь у міжнародних науково-практичних конференціях та експертизах із різних природоохоронних проблем, у тому числі в Карпатському біосферному заповіднику. Численні його статті запам'ятовуються і читачам журналу «Зелені Карпати». За багатогранну діяльність Світовий фонд дикої природи (WWF) нагородив професора Івана Волощука золотою медаллю, а КБЗ – почесною відзнакою за розвиток Карпатського біосферного заповідника.

Вічна, світла пам'ять та царство небесне нашому дорогому Другу.

Федір ГАМОР.

14 травня, на 89-му році життя, відійшов у засвіти видатний європейський учений – еколог, уродженець села Луг Підкарпатської Русі (нині Закарпаття), професор, доктор наук та інженер. Також лауреат Міжнародної премії «Corona Carpatica» в номінації «Екологія» ІВАН ВОЛОЩУК.

Наукова спадщина, творчий і природоохоронний доробок І. Волощука – глибокі і багатогранні. Він – автор більше двох десятків книжок і монографій, десятки навчальних посібників і майже 400 наукових статей, опублікованих у різних словацьких виданнях і за межами країни. Багато із них перекладені різними мовами і вони стали великим набутком міжнародної наукової спільноти.

Ось лише окремі з них. У 1991 році у співавторстві він опублікував словацькою, англійською та німецькою мовами цікаву методологічну працю «Rozhovory Ekologii a ochraneprirody», в якій знаходимо наукові терміни, основні поняття в галузі екології та охорони природи, визначення пріоритетних завдань цих наук щодо оптимізації життєвого середовища. У 1999 році під редакцією І. Волощука побачила світ монографія англійською мовою «The National Parks and Biosphere Reserves. The last Nature Paradises». У ній охарактеризовано національні парки, біосферні резервати України, Угорщини, Словаччини, Польщі і Румунії. Співавторами цієї монографії є також відомі украї-

ОБЛАШТУВАЛИ СОЛОНЦІ ДЛЯ ТВАРИН

У травні працівники Рахів-Берлібаського ПНДВ встановили декілька солонців на своїх обходах. Ділянки обирали враховуючи спостереження інспекторів, які зроблені на основі фотопасток та маршрутних обліків за допомогою додатку SMART.

Сіль – необхідний компонент у раціоні тварин, який надзвичайно потрібний для розвитку рогів та росту кісток. Звірі можуть знаходити різні джерела, як природного так і штучного походження, які збагачені солями: солончаки, глини та гірські породи, вапно, залишки мінеральних добрив. Тварини також полюбують кухонну сіль, тому працівники ПНДВ відділень Карпатського біосферного заповідника, для уникнення дефіциту солей в організмах тварин, використовують підгодівлю на штучних солонцях.

Зоряна ЛІПЧАК,
провідний фахівець відділу ЕОР та ЗГ.

Вітаємо!

Ювілярів Карпатського біосферного заповідника, які в травні-червні святкували дні народження:

Тетяну Миколаївну АНТОСЯК – старшу наукову співробітницю ботанічної лабораторії;

Миколу Івановича ДЕМ'ЯНЧУКА – майстра з охорони природи Широколужанського ПНДВ;

Геннадія Юрійовича БЄЛОВА – провідного фахівця відділу ГЗТ та РБР;

Василя Васильовича МУЛУ – начальника Широколужанського відділення.

Ювілей – це не просто свято, Це здобутки всіх років у житті, То ж хай у Вас їх буде ще багато, Щоб здійснилися задуми усі!

Ми Вам щиро бажаєм Щастя хай щомиті сприяє Мати успіх, достаток і добро, Серце радість і любов зігріває, Друзі і рідні дарують тепло!

Захисників-іменинників:

Олега Володимирівича ПЕРЕСУНЬКА

– провідного юрисконсульта юридичного сектора.

Вітаємо вас з Днем народження, бажаємо стійкості, мужності, мирного неба, бадьорості духу. Нехай ніщо не порушує Вашого спокою, а всі намічені плани реалізуються чітко і вчасно. Бажаємо відзначити наступний день народження в мирній і вільній Україні!

Адміністрація заповідника.

ПРО ПЕЧЕРУ «МОЛОЧНИЙ КАМІНЬ»

На території Угольського заповідного масиву нараховується понад тридцять карстових печер. Серед них печера «Дружба», яка має загальну довжину ходів понад 1 км і є найбільшою печерою Карпат. Особливо хочеться виділити печеру «Молочний камінь», яка розташована в кварталі 21 виділу 6 Угольського природоохоронного науково-дослідного відділення поблизу с. Велика Уголька.

Печера відома тим, що в ній у 1972 році Закарпатською палеолітичною експедицією Інституту археології АН УРСР проводились археологічні дослідження та було виявлено давні поселення. Тепер це пам'ятка археології національного значення – «Стоянка печерна» (1,5 млн – 10 тис. років до н.е.), яка занесена до Державного реєстру нерухомих пам'яток України. Стоянка розташована на схилі гори, культурні шари залягають у щабельному суглинку. Дослідженнями також було виявлено: рештки вогнища, вохру, кілька десятків кам'яних знарядь праці й відщепів та один кістяний наконечник списа.

Відповідно до паспорту пам'ятки історії та культури, ця пам'ятка є першою на Закарпатті печерною стоянкою людей кам'яного віку. Вона є важливою для вивчення господарства населення краю в палеолітичну добу.

Цього року КБЗ, відповідно до Постанови Кабміну України від 28.12.2001 року №1768 «Про затвердження Порядку укладання охорон-

ПАМ'ЯТКА АРХЕОЛОГІЇ

них договорів на пам'ятки культурної спадщини» розроблено облікову документацію нового зразка. Також укладено охоронний договір №22 від 29.04.2024 року з органом охорони – Департаментом культури Закарпатської ОДА та погоджено його з центральним органом охорони – Міністерством культури та інформаційної політики України. Ці документи розроблено згідно з укладеним договором із заповідником ТОВ «Консерваційно-Реставраційний Центр». Відповідно до охоронного договору, заповідник зобов'язався взяти пам'ятку археології під особливу охорону та використовувати її територію виключно, як експозиційне та туристичне місце.

Печера «Молочний Камінь» легкодоступна. До неї прокладено туристичний маршрут, який проходить буквами пралісами від контрольно-перепускного пункту Угольського ПНДВ (5 км від с. Велика Уголька). Маршрут проходить повз мінеральне джерело та вапнякову скелю «Копиця», висота якої понад 70 м.

Михайло ПРОЦЬ, провідний інженер зоологічної лабораторії КБЗ.

ТАВОЛЖНИК – ОБЕРІГ ДОМІВОК

РОСЛИНИ КАРПАТ

Таволжник, або відомий за місцевою назвою – «Христове тіло», вважається оберегом гуцульських домівок. За останні десятиріччя рослина зникла із берегів річки Тиси тож про нинішні умови зростання її у Карпатах, межі поширення, а також значення для гірських жителів, – з'ясуємо далі.

Опис

Таволжник звичайний (*Aruncus vulgaris*) – це багаторічна трав'яниста рослина з родини Розові (*Rosaceae*) до 2 метри заввишки з голим стеблом. Має великі листки від 30 см до 1 метра завдовжки і 25-27 см завширшки на довгих черешках, до 30 см завдовжки. Листки складні дво-три перисті. Листочки овальні або яйцеподібні, на верхівці загострені. Краї листочків нерівномірно дво-пилчасті.

Рослина має дуже оригінальне складне суцвіття – багатоквіткову, розлогу волоть. Квітки дрібні, одноставеві. Чоловічі квітки жовтуватобілі, а жіночі – ніжно білі. Коли рослина цвіте має дуже привабливе жовтобіле забарвлення, а її суцвіття схоже на скупчення «білих хрестиків». Цвіте протягом червня-серпня. Плоди голі або рідкоопушені бурі листянки.

Умови зростання та поширення

Таволжник оселяється вздовж гірських річок, у лісах, зворах, чагарниках, порубах. Зустрічається на різних типах ґрунтів. За нашими спостереженнями надає перевагу екологічно чистій місцевості. Рослина чутлива до змін умов зростання, вимоглива до вологості ґрунту.

Зростає у всіх районах Українських Карпат, у т. ч. на території Карпатського біосферного заповідника.

Значення

Таволжник дуже популярна рослина серед жителів Рахівщини. Її місцева назва – «Христове тіло». За давньою традицією цю рослину в період масового цвітіння, на християнське свято Івандень заносили до хати і ставили поза святу ікону.

«Христове тіло» разом з освяченою вербою та іншими рослинами служило оберегом гуцульських домівок. Досі збереглася ця традиція у деяких селах Рахівщини. Про сакральне значення цієї рослини згадує і відомий поет, публіцист, видавець Василь Кухта у своїй книзі «Писати і дихати».

«... Там, за тонкою сплюдою шибки, розкішно палахкотіла на сонці Тиса, віддзеркалюючи у своїх зелених зніцях білі кучеряві хмаринки «христового тіла». Іранський лотос і карпатське «христове тіло» раптом видалися майже однією й тією ж рослиною, та схожість цю фіксували не очі, а серце. Довгими вервечками, на кшталт гусячих гамірних колон, майже щодня піднімалися повз нашу оселю у недалеку кичери туристи, нещадно зриваючи таволжник звичайний (вже у дорослому віці довідався я про ботанічну назву «христового тіла»). Висохлі зжмакані стебельця, натішившись, викидали вони по кількох кілометрах шляху, і душа моя плакала, коли подибував ці злочинні сліди. Адже для гуцулів то була святість!»

«Давно не росте таволжник уздовж горбокватих прирличних видолінок Тиси», – згадує поет.

Насправді таволжник звичайний не відносять до рідкісних рослин, однак у деяких місцезростаннях, зокре-

ма на берегах р. Тиси популярності рослини, за останні десятиріччя, зникли. Яка причина цього явища? Ймовірно, часті паводки призвели до зміни ландшафту і відповідно – до зміни рослинних угруповань. До того ж, забруднення берегів річки побутовими відходами та потепління клімату спричиняють швидкому поширенню синантропних видів і відповідно витіснення місцевих рослин. Наразі домінуючими на березі річки Тиса є дерево-чагарникові угруповання, зокрема верби.

Витоптування і зривання квітучих рослин також призводить до негативних наслідків для таволжника. Тож, відпочиваючи в природі варто кожного зупинитись і задуматись: «Що ми залишимо нашим нащадкам?»

Богдана МОСКАЛЮК,

начальниця редакційно-видавничого відділу КБЗ.

ПЕРЛИНИ ТВАРИННОГО СВІТУ КБЗ

ЕНДЕМІЧНІ ВИДИ

Територія Карпатського біосферного заповідника є ніби зменшеною моделлю усіх Карпат. Масиви заповідника, які знаходяться у західному, центральному та східному секторах Закарпаття, розміщені у широкому діапазоні висот – від 180 до 2061 м н.р.м., охоплюючи всі характерні для Східних Карпат висотні пояси. Тут представлені практично усі типи ландшафтів та екосистем Карпатських гір: низовини, передгір'я, гори, низовинні луки, листяні, змішані та хвойні ліси. Субальпійські та альпійські луки, гірські озера, потоки та річки. Таке різноманіття екологічних умов забезпечує оселища для великої кількості найрізноманітніших видів тварин.

Особливу природоохоронну цінність представляють ендемічні види тварин, які трапляються у світі тільки у Карпатському регіоні або тільки в Карпатах і на Балканах. Це карпатський, східнокарпатський та карпато-балканський ендеміки. Чимало таких тварин мешкає на території Карпатського біосферного заповідника.

Наприклад, такі поширені в Європі види ссавців, як благододний олень, рись, ведмідь, кріт, білка, лісова мишівка, снігова полівка представлені в Карпатах особливими ізолюваними гірськими підвидами. Усі вони зустрічаються на території нашого заповідника. Крім того на території заповідника мешкають карпатський ендемічний вид з альпійської групи підземних полівок татранська норичка та гірська форма водяних полівок норичка Шермана.

Такі види птахів як глухар, довгохвоста сова та білоспинний дятел представлені в Карпатах особливими гірськими підвидами. Вони теж мешкають на території заповідника.

Невеликі стоячі водойми в субальпійському та лісовому поясах заповідника використовують для нересту ендемічні види хвостатих земноводних карпатський тритон, який зустрічається тільки в Карпатах, та дунайський тритон, який є карпато-

балканським ендеміком. Серед видів риби, які населяють водойми заповідника, також є ендемічні. Серед них ендеміки басейну Дунаю дунайський лосось, дунайський пічкур та чоп великий, а також ендемічний карпатський підвид андруга закарпатська. У водоймах заповідника зустрічається також ендемічний вид круглоротих – карпатська мінога, яка є ендеміком басейну Тиси.

В КБЗ зустрічається також чимало видів безхребетних, які є карпатськими та східнокарпатськими ендеміками. Серед них комахи: калосома інквізитор, турун трансільванський, трехус плікатулюс, двоваліс рутенський, кведій карпатський, кисифідрія Маркевича, хризоліна карпатська, а також рідкісний вид денних метеликів – сатир Манто.

В деяких карстових печерах заповідника відзначена унікальна фауна безхребетних-троглобіонтів, серед яких є ряд вузько ендемічних видів, відомих у світі тільки з території Українських Карпат. Це, зокрема, жук двоваліс закарпатський та колембола вільлемія віра.

Особливої уваги та постійного контролю за станом їх популяцій вимагають види тварин, які занесені до Червоної книги України та різноманітних регіональних і міжнародних «червоних списків». Таких, як: Переліку видів тварин, що підлягають особливій охороні на території Закарпатської області; Європейського Червоного списку тварин, які знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі; Червоного списку Міжнародного союзу охорони природи, переліків та додатків Конвенції про охорону дикої флори і фауни

та природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція); Конвенції про збереження мігруючих диких тварин (Боннська конвенція); Конвенції про міжнародну торгівлю видами, які перебувають під загрозою зникнення (Вашингтонська конвенція) та Угоди про збереження афроевразійських водно-болотних птахів.

Загалом на території Карпатського біосферного заповідника виявлено 339 видів, занесених до різних національних та міжнародних «червоних» списків. Якщо розподілити рідкісні види за систематичними групами, то це буде виглядати так: безхребетні – 58 видів, риби – 28 видів, земноводні – 15 видів, плазуни – 10 видів, птахи – 184 види і ссавці – 44 види. А якщо показати рідкісні види у розрізі «червоних списків», то картина буде така: Червона книга України – 130 видів, Червоний список Міжнародного союзу охорони природи – 116 видів, Європейський червоний список – 28 видів, Додатки Бернської конвенції – 186 видів, Додаток Боннської конвенції – 86 видів, Додаток Вашингтонської конвенції – 33 види і Червоний список Закарпаття – 40 видів.

Усі ці види, як ендемічні, так і рідкісні, є дуже вразливими, тому їх збереження викликає занепокоєння у науковій та природоохоронній громадськості. Карпатський заповідник є для них надійним сховком. Тут зберігаються природні умови, необхідні для їх виживання.

Ярослав ДОВГАНІЧ, завідувач зоологічної лабораторії Карпатського біосферного заповідника.

Вісник

ЖИТТЯ У ЗАРЯДКІ З ПРИРОДОЮ!

КАРПАТСЬКОГО БІОСФЕРНОГО ЗАПОВІДНИКА
РЕГІОНАЛЬНА ЕКОЛОГІЧНА ГАЗЕТА

Контактні телефони: (03132) 2-21-93, 2-29-14.
Електронна пошта: cbr-rakhiv@ukr.net
<https://kbz.in.ua/>
Засновник і видавець:
Карпатський біосферний заповідник.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:
вул. Красне Плесо, 77,
а/с 8, м. Рахів, 90600,
Закарпатська обл.

РЕДКОЛЕГІЯ:

Федір Гамор (шеф-редактор),
Микола Рибак,
Богдана Москалюк,
Юрій Беркела,
Євгенія Мелеш,
Кабалюк Антон (верстка).

Відповідальність за достовірність фактів
несе автор.

Газету видано:
Рахів, Карпатський біосферний заповідник.

Газета виходить раз на два місяці.